

Towarzystwo Ziemi Głogowskiej
Biblioteka Encyklopedii Ziemi Głogowskiej

50 lat
Towarzystwa
Ziemi Głogowskiej

Głogów 1996

Towarzystwo Ziemi Głogowskiej
Biblioteka Encyklopedii Ziemi Głogowskiej

50 lat
Towarzystwa
Ziemi Głogowskiej

Referaty
wygłoszone w dniu 16.XII.1995 r.
podczas uroczystości 50 - lecia
Towarzystwa Ziemi Głogowskiej
w Sali Marmurowej Zamku Książąt
Głogowskich

Głogów 1996

50 lat Towarzystwa Ziemi Głogowskiej.

Pięćdziesiąt lat temu Głogów przedstawiał tragiczny obraz. Podczas oblężenia całe miasto zamienione zostało w jedno wielkie cmentarzysko ruin i gruzów. W grudniu 1945 r. ówczesny wiceburmistrz i działacz kulturalny Adam Królak zaprosił kilkanaście osób, spośród nielicznych ówczesnych mieszkańców miasta, na prelekcję, po której zebrani postanowili założyć Koło Kulturalno - Oświatowe. Wybrano zarząd, którego prezesem został Adam Królak, sekretarzem - Leon Drabent i skarbnikiem - Nikodem Piotrowski. Koło prowadziło bardzo szeroką działalność kulturalno - oświatową. Organizowało amatorskie przedstawienia teatralne, których inspiratorami byli mieszkający wówczas w Głogowie późniejsi artyści scen polskich - Józef Nowak i Marian Friedman. W sumie wystawiono 6 sztuk, co dla znękanych wojną i okupacją mieszkańców, pozbawionych przez wiele lat polskiego słowa mówionego ze sceny, było czymś bardzo znaczącym. Organizowano zabawy taneczne. Zbierano polskie książki i założono pierwszą ich wypożyczalnię, która zapoczątkowała dzisiejszą Bibliotekę Miejską. Zakupiono aparat projekcyjny i wyświetlano w szkole filmy oświatowe. Organizowano zwiedzanie miasta, a właściwie jego ruin.

Ponadto zorganizowano kurs pisanie na maszynie i kursy języków obcych. Zbierano ocalałe przedmioty zabytkowe i próbowano utworzyć muzeum miejskie. Z inicjatywy członków Koła, a przede wszystkim Adama Królaka, zaczęło wychodzić pierwsze powojenne głogowskie czasopismo - „Kronika Głogowska”, które nie tylko dostarczało ówczesnym mieszkańcom miasta informacji o ważniejszych wydarzeniach, ale było także cennym źródłem dla prasy poznańskiej i wrocławskiej o tym co dzieje się w Głogowie. Jednym słowem grupka entuzjastów czyniła wszystko, aby mieszkańcom miasta dostarczyć godziwą rozrywkę i wiedzę, której tak bardzo wówczas byli spragnieni.

Koło Kulturalno - Oświatowe aktywnie działało przez kilka lat, do czasu kiedy postępująca stalinizacja i skostnienie życia społecznego uniemożliwiło prowadzenie tego rodzaju nieuporządkowanej i niepodporządkowanej działalności. W następnych latach jego aktywność zaczęła stopniowo zamierać. Działacze Koła nie mogli się jednak z tym pogodzić. W 1951 r. kilku z nich: Adam Królak, Tadeusz Kubiak, Helena Ney, Janina i Władysław Kapałowie, Franciszek Krassowski i Antoni Kałmuczak powołali Towarzystwo Ziemi Głogowskiej. Zadania jakie stawiali przed sobą członkowie Towarzystwa były nieco szersze niż Koła Kulturalno - Oświatowego, obejmowały bowiem również sprawy związane z organizowaniem życia

kulturalnego we wsiach Ziemi Głogowskiej oraz odbudowę miasta. Jego prezesem został początkowo Tadeusz Kubiak, a później Antoni Kałmuczak. Stopniowo jednak również i działalność tego Towarzystwa zaczęła podupadać. Jego członkowie powołali Klub Inteligencji Głogowa, Społeczny Komitet Redakcyjny Radiowęzła i działając wielopłaszczyznowo w ramach różnych organizacji, zrzeszających zresztą przeważnie tych samych ludzi, byli autorami wielu społecznych inicjatyw zmierzających do rozwoju kultury w mieście, takich jak utworzenie Domu Kultury, Ogniska Muzycznego i innych. Szczególnie znaczną rolę w upowszechnianiu wiedzy o historii Głogowa odgrywał w tych latach Adam Królak, autor wielu, pozostających w maszynopisach opracowań historycznych, który zresztą w 1954 r. wydał pierwszy polski przewodnik po Głogowie. Był to jednak okres, w którym znacznie większe znaczenie miała niesformalizowana działalność dawnych działaczy Koła Kulturalno - Oświatowego i Towarzystwa Ziemi Głogowskiej niż działalność statutowa tych organizacji, niechętnie widziana w czasach wszechogarniającej dominacji PZPR

Dopiero w dniu 31 stycznia 1965 r. na odbywającym się w Głogowie Sejmiku Kultury jego przewodniczący Bohdan Cuch (ówczesny Przewodniczący Prezydium Powiatowej Rady

Narodowej w Głogowie), postulował rozwiązanie istniejących mniej lub bardziej formalnie grup działaczy kulturalnych i powołanie Głogowskiego Towarzystwa Kultury. Jego przewodniczącym został Marian Tusz, wiceprzewodniczącymi Antoni Kałmuczak i Hilary Orzechowski, a sekretarzem - Mieczysław Kaczkowski - organizator Muzeum Hutnictwa i Odlewnictwa Metali Kolorowych w Głogowie. Kolejnymi przewodniczącymi Głogowskiego Towarzystwa Kultury byli od czerwca 1966 r. do stycznia 1968 r. - Zbyszko Piwoński, a od stycznia 1968 r. do swojej śmierci 23. września 1981 r. - Mieczysław Kaczkowski. Nie sposób dzisiaj, w tym krótkim wystąpieniu wymienić wszystkich dokonań Towarzystwa. Możemy wskazać tylko na kilka z nich, takich jak: zorganizowanie szeregu sesji popularno - naukowych, zorganizowanie wielu wystaw, utworzenie Izby Muzealnej i współdziałanie w organizacji Muzeum Hutnictwa i Odlewnictwa Metali Kolorowych, powołanie Społecznego Komitetu Budowy Pomnika Dzieci Głogowskich, a wreszcie szereg wydawnictw popularyzujących przeszłość i odbudowę Głogowa, a także rozpoczęcie opracowywania monografii Głogowa i ogłoszenie konkursu na odbudowę Starego Miasta.

12 maja 1977 r. w sali Zamku Książąt Głogowskich odbył się kolejny Sejmik Kultury, którego uczestnicy postanowili

powołać w miejsce Głogowskiego Towarzystwa Kultury - Towarzystwo Miłośników Głogowa. Jego prezesem został również Mieczysław Kaczkowski, a członkami Zarządu: Janusz Białęcki, Marian Tymek, Walenty Nawrocki i Edmund Biczysko. Podjęta praca Towarzystwa zamarła na skutek śmierci jego prezesa Mieczysława Kaczkowskiego i ogłoszenia stanu wojennego. 12 maja 1983 r. prezesem Towarzystwa został Zdzisław Badoń, po nim dr Stefan Koper, następnie Marian Borawski i Leszek Lenarczyk. W dniu 24 marca 1992 r. prezesem Towarzystwa obrany został Jerzy Sadowski, który pełni tę funkcję do chwili obecnej.

Działalność Towarzystwa Miłośników Głogowa w latach osiemdziesiątych nie była szczególnie aktywna, nie sprzyjała temu bowiem ówczesna sytuacja polityczna i nieustanny brak środków finansowych. Nie mniej udało się w tym czasie wydać kilka wartościowych pozycji, w tym kolejne jednodniówki poświęcone miastu, a także podjąć badania speleologiczne podziemi głogowskich i skupić wokół Towarzystwa pionierów, którzy w pierwszych powojennych latach odbudowywali miasto. Dopiero w 1991 r. pomimo w dalszym ciągu istniejących dużych braków finansowych, rozpoczęło się ożywienie działalności TMG. W oparciu o działalność społeczną miejscowych działaczy rozpoczęło wspólnie z Muzeum Archeologiczno -

Historycznym w Głogowie wygłaszanie prelekcji poświęconych przeszłości Ziemi Głogowskiej. Pierwsza z nich, wygłoszona została przez autora niniejszego opracowania, w dniu 6 listopada 1991 r. i poświęcona była dawnym widokom i planom Głogowa. Pomimo obaw organizatorów, spotkała się z ogromnym zainteresowaniem mieszkańców miasta, którzy tłumnie w niej uczestniczyli, a nakręcony wówczas kamerą video film był kopiowany i oglądany przez wiele osób. Stało się to dla Towarzystwa sygnałem, że działalność taka jest bardzo potrzebna i będzie przez mieszkańców Głogowa dobrze przyjęta. Kolejne prelekcje, w odstępach miesięcznych, wygłosili panowie Jerzy Sadowski i Zbigniew Rybka, a po nich inni członkowie Towarzystwa. Wykłady te trwały do października 1994 r., po czym rozpoczął działalność Uniwersytet Ziemi Głogowskiej.

Wygłaszanym wykładom towarzyszyły, krótkie streszczenia, opracowywane w jednolitej formie, w postaci kartki formatu A-5, powielane na kserografie i rozdawane bezpłatnie uczestnikom spotkań. Nasunęło to pomysł zorganizowania nieperiodycznego wydawnictwa pod nazwą Encyklopedia Ziemi Głogowskiej, wydawanego w zeszytach w formacie A-5. Każdy zeszyt zawiera 10 haseł w porządku alfabetycznym. Wydawnictwo to w przyszłości umożliwi ma opracowanie jednolitej Encyklopedii Ziemi Głogowskiej zawierającej zarówno jej historię,

zabytki, noty biograficzne jak też i informacje o obecnych osiągnięciach, która stanie się jedyną w tej części Europy regionalną encyklopedią.

W chwili obecnej najważniejsza część działalności Towarzystwa koncentruje się w dwóch nurtach. Są nimi: wydawanie Encyklopedii Ziemi Głogowskiej i towarzyszącej jej Biblioteki Encyklopedii Ziemi Głogowskiej, zawierającej większe prace naukowe, popularnonaukowe i literackie (dotychczas ukazało się 32 zeszyty Encyklopedii, w których 39 autorów opracowało 322 hasła i XXI tomów Biblioteki Encyklopedii Ziemi Głogowskiej), oraz prowadzony już drugi rok Uniwersytet Ziemi Głogowskiej, w którym regularnie co czwartek odbywają się wykłady poświęcone różnym dziedzinom wiedzy, wygłaszane zarówno przez miejscowych specjalistów, jak również przez zaproszonych w tym celu pracowników naukowych wyższych uczelni z Wrocławia i Zielonej Góry. Uniwersytet gromadzi coraz większą liczbę słuchaczy i zainteresowanie jego działalnością mieszkańców Głogowa i sąsiednich miejscowości z czasem staje się coraz większe. Niezależnie od tego Towarzystwo stara się prowadzić aktywną pracę z młodzieżą szkół podstawowych i średnich, organizując konkursy wiedzy o Głogowie, spotkania z zabytkami itp. Poza tym coraz większe znaczenie nabiera zakładany przez Towarzystwo Bank

Informacji Komputerowej. Jest on jeszcze w stadium początkowym jego tworzenia i boryka się z wieloma trudnościami koncepcyjnymi i sprzętowymi, ale przypuszczalnie w następnych latach to on właśnie stanie się tym źródłem wiedzy o Ziemi Głogowskiej, którego znaczenia dzisiaj niepodobna przecenić. Szkoda, że z powodu braku środków finansowych, nie udało się nam dotychczas wydać, przygotowywanego już, Atlasu Historycznego Głogowa i Przewodnika po Głogowie oraz kontynuować rozpoczętych prac speleologicznych w podziemiach głogowskich, ale mamy nadzieję, że w następnych latach również te inicjatywy zostaną zrealizowane.

Wszystkie te dokonania nie były by z pewnością możliwe, pomimo bardzo aktywnej i pełnej poświęcenia pracy członków Towarzystwa, gdyby nie wydatna pomoc finansowa jaką przyznaje nam od kilku lat Rada Miejska w Głogowie. Bez niej nie byłoby możliwe ani wydawanie w takiej ilości naszych wydawnictw, ani prowadzenie wykładów, a przede wszystkim nie można by zakupić niezbędnego do wykonywania tych prac sprzętu w postaci komputerów, drukarek i kserografów. Ale chyba jeszcze większe znaczenie dla Towarzystwa ma fakt, że bardzo ciężka praca jego członków znalazła zrozumienie i została pozytywnie oceniona zarówno przez mieszkańców naszego Miasta jak też i władze miejskie w postaci Zarządu i Rady

Miejskiej. Cieszy nas to uznanie i obiecujemy, że będzie ono dla nas zobowiązaniem do jeszcze wydajniejszej i bardziej użytecznej działalności oraz doskonalenia jej form.

W ostatnim czasie działalność Towarzystwa wyraźnie przekroczyła granice administracyjne miasta i objęła swoim zasięgiem całą Ziemię Głogowską sięgając nawet poza granice powiatu z lat czterdziestych. Żywe zainteresowanie jego pracami wyrażają zwłaszcza mieszkańcy Sławy (wydaliśmy nawet specjalny zeszyt Encyklopedii poświęcony wyłącznie historii tej miejscowości, która przecież była niegdyś siedzibą głogowskich władz powiatowych), ale również mieszkańcy Bytomia Odrzańskiego, a ostatnio również Polkowic. Stąd też uczestnicy ostatniego Sejmiku w dniu 30 września 1995 r. doszli do wniosku, że konieczną jest zmiana nazwy i powrót do istniejącego już niegdyś Towarzystwa Ziemi Głogowskiej. Jesteśmy przekonani, że w najbliższej przyszłości Towarzystwo Ziemi Głogowskiej będzie aktywnie działało na terenie całego byłego powiatu głogowskiego umownie nazwanego przez nas Ziemią Głogowską i Głogów znowu zaczną odgrywać rolę ośrodka ponadregionalnego, którym przecież był przez całą swoją długą historię.

Informacja o autorze: Janusz Chutkowski nr 4 stycznia 1934 r. w Warszawie. Doktor nauk humanistycznych. Od 1955r. mieszka i pracuje w

Głogowie. Autor dwutomowej Historii Głogowa i wielu publikacji dotyczących dziejów miasta. Honorowy obywatel Głogowa. Członek Towarzystwa Ziemi Głogowskiej. Redaktor Naczelny Encyklopedii Ziemi Głogowskiej..

Tablica Towarzystwa Ziemi Głogowskiej wg fotografii opublikowanej w Gazecie Zielonogórskiej z 13. VIII. 1958 r.

Klaus Schneider

Związek dla historii Głogowa (Verein für die Geschichte der Stadt Gross-Glogau).

W roku 1913 ukazała się książka Juliusa Blaschke: „Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes” (Historia miasta Głogowa i Ziemi Głogowskiej), dzieło, które jest niezbędne dla każdego, kto zajmuje się historią Głogowa. Glogauer Heimatbund zlecił jego wznowienie co wyszło na dobre niemieckim i polskim badaczom Głogowa. W przedmowie, którą Julius Blaschke napisał w grudniu 1912 roku, wymienione są materiały źródłowe: ponad 100 roczników prasy lokalnej, 45 tomów Związku Historii Śląska, 33 roczniki Magistratu o administracji Miasta, 21 tomów Annałów Głogowskich i wiele innych. Przedmowa zamyka się słowami: „Niech to dzieło spotka się z dobrym przyjęciem i ożywi na nowo zainteresowanie historią Głogowa i Ziemi Głogowskiej”.

Wszystko to brzmi tak, jakby w czasach Blaschkego nie było zbyt dużego zainteresowania Głogowian historią ich własnego miasta. Można by oczekiwać, że Blaschke sięgnie do opracowań i publikacji „Związku dla historii Głogowa i Ziemi Głogowskiej”. Wiek XIX w Niemczech był przecież między

innymi okresem zakładania związków i towarzystw służących najróżniejszym celom i interesom.

Faktem jest, że także w Głogowie znalazło się kilka osób zainteresowanych historią rodzinnego miasta i na przełomie 1824 i 1825 roku założono taki związek. Faktem jest też, że zainteresowanie takową działalnością nie trwało zbyt długo.

W styczniu 1825 r. mieszkający i działający w Głogowie radca medyczny pan doktor Dietrich otrzymał z magistratu Głogowa następujące zawiadomienie, że : „Królewski Rząd w Legnicy wyraża zgodę na utworzenie Związku dla Historii Głogowa według dołączonych statutów i przekazał nam załączony odpis. Głogów, 17 stycznia 1825 roku”.

Wymienione statuty zostały uchwalone i podpisane 16 listopada 1824 roku przez 40 członków zakładających nowy związek, między innymi przez Królewskiego Radcę Medycznego Dietricha. W tym miejscu chciałbym podziękować panu Chutkowskiemu, wiceprzewodniczącemu Towarzystwa Miłośników Głogowa, za udostępnienie mi kopii „Statutów Związku dla Historii Głogowa”, dzięki czemu mogę dziś Państwa poinformować o poprzedniku dzisiejszego Związku czy też Towarzystwa.

O ile wiemy, siłą napędową założenia Związku był wymieniony już przeze mnie dwukrotnie lekarz dr Dietrich, który

prawdę mówiąc wcale nie z powodu braku sukcesów zawodowych porwał się na studiowanie historii. Przeciwnie - sam Blaschke wymienia w swojej książce najpierw zasługi dr Dietricha jako medyka, któremu Dolnoślązacy zawdzięczają wprowadzenie szczepień ochronnych przeciwko ospie i który od roku 1796 przez liczne publikacje w prasie szukał zrozumienia w wykształconych kręgach dla nowego jeszcze na owe czasy odkrycia (s. 425). Blaschke zna jednak także historyka - hobbystę Dietricha i jego wydaną w 1815 roku książkę pod tytułem: „Groß-Glogaus Schicksale von 1806 bis 1814” (Losy Głogowa w latach 1806-1814).

Aby zrozumieć motywy założenia Związku, należy pokrótce nakreślić sytuację historyczną. Jak to zostało opisane w książce doktora Dietricha i w innych publikacjach, Głogów bardzo ucierpiał podczas wojen napoleońskich. W grudniu 1806 r. miasto zostało zdobyte przez wojska Napoleona (w których znajdowały się między innymi oddziały bawarskie i wiiertemburskie). Wojska te opuściły miasto dopiero 17 kwietnia 1814 r., po tym kiedy w straszliwych warunkach dla ludności nie dopuszczano do zajęcia miasta przez wojska pruskie i rosyjskie.

Z powodu wydarzeń wojennych liczba ludności miasta stopniała z 10600 na 7600 osób. Jeszcze bardziej brzemiennie w skutki było przeniesienie administracji z Głogowa do Legnicy.

Według pruskiej organizacji urzędów, obowiązującej również na Dolnym Śląsku, Głogów był oprócz Wrocławia siedzibą tak zwanej Kriegs - und Domanenkammer (Izby Wojskowej i Ziemskiej). Kiedy w 1808/09 roku Izby zostały przekształcone w Rządy (porównywalne z dzisiejszymi Prezydiami Rządowymi w Niemczech), zdecydowano, że z powodu obecnych w Głogowie okupacyjnych wojsk francuskich, wolna od obcych wojsk Legnica musi przejąć w zastępstwie rolę Głogowa. Jak wszyscy wiemy decyzja ta nigdy nie została cofnięta i Głogów już na zawsze stracił przez to swoją pozycję, jako drugie co do znaczenia, po Wrocławiu, miasto na Dolnym Śląsku.

Zainteresowanie doktora Dietricha i jego przyjaciół historią miasta można przypisać tym działaniom mieszkańców miasta, które miały mu przywrócić po trudnych latach wojennych nowy rozmach i jeśli to możliwe jego dotychczasową, przekazaną Legnicy, pozycję. Możemy sobie wyobrazić, że Głogowianom mało, a właściwie wogóle nie podobało się to, że na założenie swojego związku musieli uzyskać zgodę od Królewskiego Rządu w Legnicy.

Główny inicjator założenia związku miał zresztą początkowo bardzo skromne zamiary, a mianowicie ustanowienie dnia upamiętniającego odejście wojsk francuskich. W związku z tym wpadł na pomysł, że poprzednie pokolenia

Głogowian z pewnością obchodziły już takie dni, kończące złe i pełne cierpień czasy i dające mieszkańcom nadzieję i odwagę do zaczynania wszystkiego od nowa. Aby dowiedzieć się czegoś o tamtych czasach i dniach, należało wspólnie badać historię.

Pierwotna idea nie miała być jednak w obliczu postawionych sobie rozszerzonych celów zaniechana, lecz zintegrowana w życie związku: „Uroczystą wielką ucztą Związek obchodzi corocznie 17 kwietnia jako dzień, w którym Głogów został opuszczony przez wojska francuskie w 1814 roku” (paragraf 15). Szok francuskiej okupacji ze wszystkimi jego skutkami wyraża się w fakcie, że w nowo otwartej w ratuszu w 1850 roku „Białej sali” umieszczono dużych rozmiarów obraz Richarda Knótela, pod tytułem: „Kapitulacja francuskiej załogi i przekazanie Głogowa sojusznikom”.

Spoglądając na dzisiejsze zwyczaje chciałbym jednak dodać, że podług statutów podczas zebrań Związku musiano zrezygnować z potraw, napoi, palenia tytoniu i innych podobnych przyjemności i że koszty corocznej uczyty jubileuszowej „musiały być pokrywane przez każdego uczestnika prywatnie”
Może właśnie dlatego Związek nie przeżył zbyt długo?

Cel związku można jednak odczytać ze statutów w ten sposób, że jedna z tak zwanych sekcji zajmuje się „historią przeszłości”, podczas gdy druga zbiera dla bieżącej kroniki

poczynając od roku 1825 wszystko „co mogłoby przydać się przyszłemu historiografowi”. Jednakże dopiero w roku 1829 Związek wydał mały zeszyt „Beitrage zur Geschichte Glogaus” (Przyczynki do dziejów Głogowa). Z pewnością żadne duże osiągnięcie, do czego przyznano się i nad czym ubolewano w przedmowie broszury. Ale istniała nadzieja, że kiedyś będzie lepiej.

I rzeczywiście Friedrich Minsberg, który w 1853 roku opublikował książkę o historii Głogowa rozumiał swoje dzieło jako dzieło Związku. Wspomina o Związku i jego początkach, pisze o tym, że istniały skromne zapiski w formie kroniki do 1837 roku, ale też, że pojedynczy Głogowianie zbadali i zebrali coś, co wyszło na dobre jego książce.

Burmistrz Robert Berndt, który w roku 1879 opublikował książkę o historii Głogowa, nie wspomina już o Związku dla Historii Głogowa, widocznie po śmierci Minsberga działalność Związku przysnęła.

Dalej, nie jest także wiadome, jak postąpiono wobec zaleceń ostatniego paragrafu statutu, w którym założyciele, o dziwo, dopuścili możliwość rozwiązania Związku z powodu spełnienia swoich zadań: „Jeśli kiedyś cel Związku zostanie spełniony i Związek uzna rozwiązanie się za dobre, to powinno

się..." i tu następują wskazówki, które instytucje miasta powinny otrzymać zebrane skarby Związku.

Zawartość tego paragrafu jest osobliwa. Można by pomyśleć, że Związek dla Historii Głogowa mógłby spełnić swój cel tylko wtedy, gdyby historia stanęła w miejscu lub doszła do końca. Do tej pory jednak bieg historii trwa nadal. W Głogowie przyniósł on nawet nowy i bardzo żywotny Związek dla Historii - Towarzystwo Ziemi Głogowskiej.

(tłumaczyła Elżbieta Szczypiń)

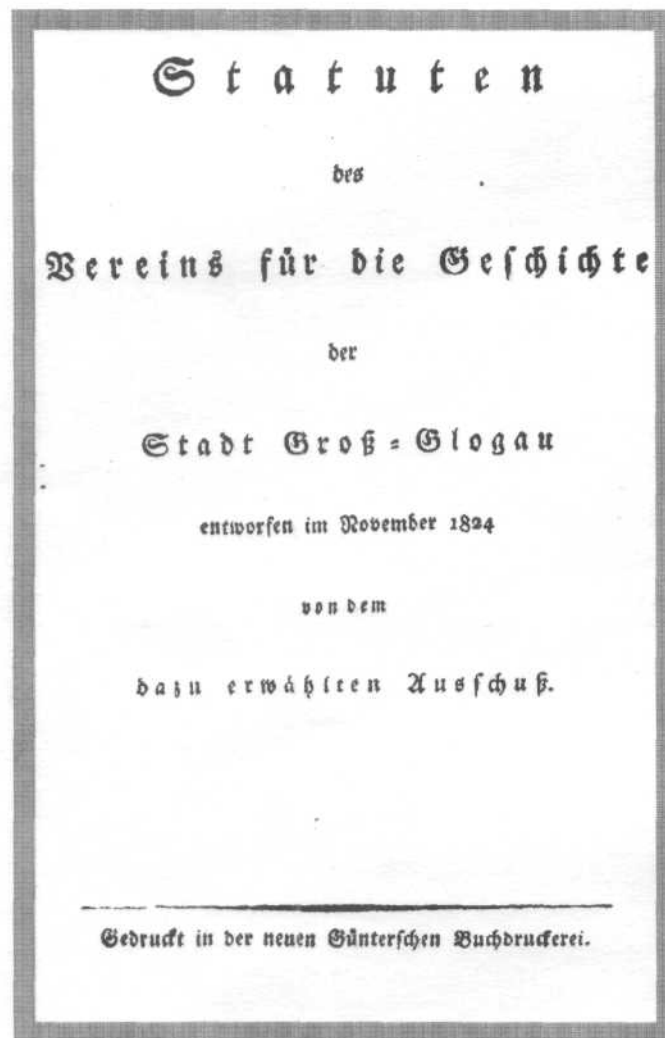
Informacja o autorze: Klaus Schneider urodzony w Głogowie 2 marca 1937 r. w rodzinie budowniczych miasta. Doktor nauk humanistycznych. Autor wielu publikacji m. in. dotyczących Głogowa. Obecnie mieszka w Stuttgarcie. Członek zagraniczny Towarzystwa Ziemi Głogowskiej.

Komitet redakcyjny:

Antoni Bok, Janusz
Chutkowski, Jerzy
Dymytryszyn, Zenon
Hendel, Jerzy Sadem
ski

XXIII tom Biblioteki
Encyklopedii Ziemi Głogowskiej

Opracowanie redakcyjne i komputerowe : Janusz Chutkowski
Korekta : Jerzy Sadowski

Okladka Statutów Głogowskiego Towarzystwa
Historycznego z roku 1824